

KULTŪRA IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖ: SĄSAJŲ PAIEŠKOS

Audronė Dziegoraitienė *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedra**Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius**Telefonas 271 45 45**Elektroninis paštas audrone.dziegoraitiene@fc.kauko.lt*

Pateikta 2006 m. birželio 7 d., parengta spausdinti 2006 m. gruodžio 4 d.

Santrauka. Straipsnyje gvildenamos temos įvairialypiškumas rodo, kaip sunku suderinti kultūros ir teisės elementus teisinėje struktūroje, kurioje trūksta ne tik aiškaus centro, bet ir konkretaus šių subjektų tarpusavio ryšio plano. Todėl, siekiant nustatyti Europos Sąjungos (ES) teisės ir kultūros sąsajas, sujungiamos įvairios, kartais netikėtos tendencijos. Straipsnyje pateikiamos pastabos dėl šiuolaikinės kultūros prigimties atsižvelgiant į ES teisinius ir politinius tikslus; aptariama kultūros samprata; nagrinėjamas ES teisės ir kultūros santykis remiantis autopoezės (save reguliuojančios, save referuojančios visumos) teorija, kuri ypač tinka pasirinktų tyrimų sąsajų paieškai atskleisti; išskirtas konsoliduotos Europos Bendrijos steigimo (EBS) sutarties 151 straipsnio [1] komentaras, atrinktos sąsajų su pateikiama tema turinčios bylos. Straipsnio pabaigoje pateiktos išvados ir ES teisės bei kultūros santykio vertinimas atsižvelgiant ir į teisės tikslus, ir į teisės praktikos bei kultūros sintezę.

Pagrindinės sąvokos: kultūra, postmodernizmas, autopoezės teorija, kultūrinis identitetas, kultūrinis selektyvumas.

IŽANGA

Temos aktualumas ir probleminė situacija. Europos Bendrijos [EB] susikūrimo pradžioje pirmenybė buvo teikiama ekonominei plėtrai, todėl nenuostabu, kad kultūrai dėmesio skiriama nebuvo. Plėtojantis EB kultūros procesai darėsi vis aktualesni ir galiausiai tapo naujuoju ES interesu Maastrichte. Pradžioje kultūros apsauga buvo siejama su pilietybės klausimais, nagrinėjama ES steigimo sutartyje, ir žmogaus teisėmis, tolydžio infiltruotomis į *acquis communautaire* [2, p. 22]. Taigi kultūrą buvo bandoma apgaubti pilietybės ir žmogaus teisių skėčiu [3, p. 56]. Priešingai nei kitos su kultūra susijusios priemonės, tokios kaip kultūrinė parama, tarkime, regionų festivaliams, patekusiems į struktūrinių fondų ir kitų aiškiai nustatytų teisinių kategorijų sritį, kultūros reglamentavimas sunkiai skynėsi kelią EB. Pasirašyta Maastrichto sutartis, kuri pakeitė EBS sutartį, buvo svarbiausias žingsnis suteikiant Bendrijai kompetenciją kultūros srityje. EBS sutarties XII antraštinėje dalyje „Kultūra“ (*Cultural Title XII*) pabrėžiama, kad

būtina skirti daugiau dėmesio kultūrai ir kad tokių politinių iniciatyvų ES teisėje įteisinimas sutartimi rodo, kad sėkmingai sukurti kultūros svertai. Nuo to laiko, kai kultūra buvo įtraukta į EBS sutartį, iškeltas tikslas plėtoti kultūrą ėmė kelti grėsmę kultūros sąvokos susiaurinimui bei jos daugiareikšmiškumui apriboti. Taigi kultūros reglamentavimas ES teisinėje terpėje liko problemiškas.

Straipsnio **hipotezė.** Maastrichto sutartis suteikė Bendrijai kompetenciją kultūros srityje, tačiau, be pilietybės ir žmogaus teisių klausimų, kurie išplėtė socialines ir politines perspektyvas ir tolydžio buvo integruoti į ES teisę, ES veikla kitose kultūros srityse buvo ir vis dar yra laikoma mažai reikalinga arba neatskleista. Pažymėtina, kad žodis „kultūra“ dažnai supriešinamas su vienu kuriuo nors kultūros elementu, tarsi tai būtų atskiri elementai. Dėl tokio požiūrio neišvengiamai kyla klausimas, kas apskritai įtraukiama į plačią sąvoką „kultūra?“

Tiriamasis straipsnio **objektas** – kultūros ir Europos Sąjungos teisės ryšys.

Tiriamąjį straipsnio **dalyką** – kultūros ir Europos Sąjungos teisės sąsajų paieškos.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedros doktorantė.

Straipsnio **tikslas** – išanalizuoti kultūros ir ES teisės sąsajas teoriniu ir praktiniu aspektu.

Tiksliui atskleisti iškelti šie **uždaviniai**:

- pateikti kultūros ir ES teisės perspektyvą atskleidžiant pagrindines problemas ir kryptis;
- atskleisti ES teisės ir kultūros santykių remiantis Niklaso Luhmanno autopoiezės¹ teorija;
- išanalizuoti kultūros sritį EBS sutartyje bei teisminėje praktikoje.

Taikytos metodikos apibūdinimas:

Kompleksiškai taikyti teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai padėjo pasiekti tyrimo tikslą. Remiantis *Kontent* analize buvo nagrinėjama kultūros samprata literatūros šaltiniuose. Kultūros ir ES teisės sąsajų taip pat ieškota pagal N. Luhmanno autopoiezės teoriją, pateikiančią sisteminės analizės panaudojimą teisėje, taigi pasitelkus šią analizę atsiranda galimybė kultūrai ES teisėje nagrinėti pagal sistemas. Dokumentų analizės metodas taikytas ieškant ES teisės ir kultūros sąsajų Teisingumo Teismo nagrinėtose bylose, tikslingai nagrinėjant straipsnius, galiojančius teisės aktus, *Web* interneto svetaines ir pan. Teleologiniu metodu siekta išsiaiškinti konkrečios nuostatos (EBS sutarties 151str.) priėmimo aplinkybes, nustatyti, kokių tikslų siekė įstatymų leidėjas ją priimdamas ir ar jie pasiekti. Straipsnyje vartotų žodžių reikšmę bandyta atskleisti lingvistiniu metodu.

1. BENDRA KULTŪROS IR EB TEISĖS PERSPEKTYVA

Dabartinę kultūros autonomiją ir daugiadimensiškumą ES galima sieti su visuomenės raidos dėsniais ir jų diktuojamomis sąlygomis. Kaip teigė Clementas Greenbergas, „žemesnio ekonominio lygio visuomenėje visi dirba; ten darbas ir kultūra susilieja į vieną funkcinį kompleksą. Ritualai, magija, mitai, vaizduojamasis menas, muzika, šokiai ir žodinė literatūra tuo pačiu metu yra religija, menas, tradicinė išmintis, darbas ir mokslas“. Penki tūkstančiai civilizacijos metų atskyrė šias veiklos sritis ir specializavo jas pamatuojamo rezultato požiūriu, taigi dabar, norėdami pagerinti savo dvasinę būseną, mes žavimės kultūra ir menu, o dirbame praktiniais sumetimais. Atrodo, kad šie elementai tapo atskirti amžiams, bet visus juos galima įvardyti terminu „kultūra“ [5, p. 3].

XX–XXI amžių sandūrai būdingas skirtingų sričių skaidymas yra tipinis postmodernizmo reiškinys² [6, p.

¹ Teisinė autopoiezės teorija aprašoma Niklaso Luhmanno darbuose. Jis remiasi biologų Maturana'o ir Varela'o tyrimų išvadomis. Šie mokslininkai biologines sistemas kaip visumą, kurioje elementai atkuriami iš savo pačių elementų savigeneracijos būdu. Pagal tokią analizę visuma tampa autonomiška ir izoliuota nuo savo aplinkos. Luhmannas autopoiezę pritaikė socialinėms sistemoms jas apibrėždamas kaip reikšmių sistemas, kurių esmė yra komunikacija. Pagal autopoietikos teoriją teisės sistemos elementai sudaromi vieni iš kitų save referuojančiuose cikluose ir visi kartu susijungia į save referuojantį hiperciklą; taigi autopoietinei sistemai būdinga priklausomybė nuo savęs ir savivalda. Jei į teisinės komunikacijos sritį patenka elementai iš išorės, jie įstatymais transformuojami taip, kad būtų atpažįstami kaip teisinės komunikacijos elementai. Šiame straipsnyje bus aptariama, kaip Europos bendrijos teisė atlieka ar bando atlikti šią operaciją su kultūra [4].

92]. Postmodernizmas turi daugybę išskirtinių bruožų, tačiau pabrėžtina dalijimo į dalis, asimiliacijos ir integracijos schema. Šiuos bruožus monografijoje „Postmodernizmas“ (1991) aptaria F. Jamesonas [7]. Oficialiajame ES plėtros vyksme terminas „integracija“ pirmą kartą buvo pavartotas debatuose prieš Nicos sutartį³. Sutarties derybinių pozicijų turinyje aptariami bendradarbiavimo ir integracijos veiksmai įvairiose veiklos srityse, tarp jų ir kultūros. Glaudesnio kultūros srities bendradarbiavimo galimybes ES struktūrinėje politikoje imtos svarstyti ir patariamojoje institucijoje – Regionų komitete [8, p. 57]. Vis dėlto tinkamo precedento, galinčio parodyti, kokiais būdais kultūra gali būti susijusi su teise, nebuvimas sutrukdė įsitvirtinti specializuotam kultūros juridifikavimui.

ES teisinėje bazėje pradėjo reikštis holistinis⁴ kultūros reguliavimas. Nagrinėjant ES norminę bazę, įvairiuose jos segmentuose aptinkamos kultūros apraiškos; reguliuojamo kultūros klausimo tipą lemia tai, kuriai ES teisės šakai jis priklauso. Nepaisant pagrindinės ES kultūros nuostatos – EBS sutarties 151 straipsnio [1], teisinėje bazėje aptinkami tariamai kultūriškai susiję elementai, kurių niekaip negali aprėpti vienas kultūros pavadinimas. Kultūros sąvoka neturi tikslaus apibrėžtumo, taigi būtų naivu tikėtis, kad būsiami kultūros įstatymai griežtai apibrėš 151 straipsnyje neaiškiai išreikštas sritis ir reiškinius. Tai vis dėlto kaip Europos mokslininkai apibrėžia kultūrą?

Kultūra reiškia ugdymą arba ugdymo rezultata, ugdomojo objekto būseną, elgesio, minčių, skonio gerinimą, plačiau – menus, civilizacijos tipą, visuomenei perteikiamus požiūrius ir vertybes [10]. „Civilizacija“ reiškia civilizavimo būseną, tačiau civilizaciją galima apibrėžti kaip tikslų kultūros sinonimą [10]. Tarptautinių žodžių žodynas civilizaciją apibrėžia kaip šiuolaikinę išsivysčiusių pasaulio šalių kultūrą [9, p. 220]. T. S. Eliotas savo „Pastabose apie kultūros definiciją“ teigia, kad kultūra yra tai, kas yra vertinga visuomenei [11, p. 23]. Pateiktos tezės leidžia daryti tam tikras išvadas. Laikant ką nors vertingu negalima to interpretuoti niekaip kitaip kaip nuomonės apie teisingą vertę pareiškimu; atitinkamai kultūra turi turėti pagirtiną kokybę ir būtent tokia išraiška atsispindėti ES teisinėje bazėje.

B. Robinsas kultūros teorijoje pažymėjo, kad vis dažniau „[...]mes sutrikę stebimės, kaip buvo galima leisti kultūrai taip išsiplėsti, kad nebeliko nieko, ko ji neapreptų, ir nieko, ko ji negalėtų paaiškinti – tol, kol ji tapo viskuo“ [12, p. 34]. F. Mulhernas literatūros [13], A. Kuperis antropologijos studijose [14] priėjo prie iš-

² Postmodernizmo epocha tęsiasi mažiausiai 50 metų. Tikslenis laiko įvardijimas susilauktų prieštarų vertinimui.

³ Sutartis dėl Europos Sąjungos sutarties, Europos Bendrijų steigimo sutarčių ir kai kurių su jomis susijusių aktų pataisų. Europos viršūnių taryba dėl jos susitarė 2000 m. gruodžio 7–10 d. Nijoje.

⁴ Holizmas (gr. *holos* – visas): 1. raidos teorija, kuriai pagrindus padėjo Dž. K. Smutsas (1870–1950), propaguota [...] anglų biologų ir filosofų XXa. pradžioje. Ji skelbia, kad tam tikra *vientisa visuma netolygi jos elementų sumai*, kad pasaulis evoliucionuoja ir susikuria vis naujos visumos; 2. visuomeninių mokslų teorijoje ir metodologijoje – pažiūra, atmetanti metodologinį individualizmą ir skelbianti, kad reiškiniai sudaro vientisas sistemas [9, p. 481].

vados, kad kultūros sąvokos neapibrėžtumas veda prie kultūrinio nuovargio, kultūra pranyksta visumoje. Per pastaruosius 50 metų neregėtai išsiplėtė metakultūra, kuri aiškina, kas yra kultūra, kokios jos sąsajos su aplinka ir, priešingai, nei mes suvokiame, prieinama prie išvados, kad kultūra iš tiesų yra viskas [13, p. 35].

A. Kuperis, darydamas mokslines išvadas, kultūros sampratą sieja su ES integracija ir bendruoju kultūriniu tapatumu. Autorius atskiria vokiečių, prancūzų ir anglų kultūrinį mąstymą ir teigia, kad vokiečiai yra romantiški ir etniški, prancūzai – civilizuoti, o anglai – jų abiejų sintezė [14, p. 33]. F. Mulhernas kelia dar didesnę nerimą eurofilams teigdamas, kad kultūros koncepcija buvo, yra ir bus siauro nacionalizmo išdava (generatyvas) [13, p. 35]. J. Tusa optimistiškesnis teigdamas, kad „pats Europos kultūrinio identiteto apibrėžimas yra iššūkis. Net be ypač konkretaus apibrėžimo verta vien jau galvoti apie dabartinės kultūrinės patirties įtaką politiniams sprendimams, kuriant naują Europą, bent jau dėl to, kad pažvelgtume už savų horizontų“ [15, p. 36]. J. Tusa neišvengiamai vertina ribotą kultūros, kaip vienijančios jėgos, galių panaudojimą: „Nuo Lietuvos prie Baltijos iki Slovėnijos prie Adrijos jūros naujos buvusio socialistinio bloko šalys pasiekė narystę ES. Kol eurokratai bandė įveikti Vidurio ir Rytų Europos šalių tikro atsivadavimo ES uždavinius, šiame politizuotame vyksme nebuvo atsižvelgta į nuomonę, kad milijono metų Europos kultūrinė veikla galėtų būti puikus platėjančios ir gilėjančios Europos stiprinimo ir populiarinimo būdas“ [15, p. 37]. J. Tusa taip pat pabrėžia, kad „kuriant Europos identiteta būtų galima išnaudoti absoliutų Europos kultūrinį homogeniškumą“ [15, p. 37]. J. Pietrseas apibrėžia homogenišką Europos kultūrinį foną: „Europą sudaro bendruomenė tautų, kurias apibūdina paveldėta civilizacija, kilusi iš šių svarbiausių šaltinių: judėjų – krikščionių religijos, graikų ir helenistų idėjų valdymo, filosofijos, meno ir mokslo srityse ir galiausiai romėnų požiūrio į teisę“ [16, p. 3]. Jei kultūra dažniau būtų kviečiama į politinę ir teisinę areną, ji suteiktų dinamiškesnę prasmę europiniam statusui. J. Tusos teigimu, Europos kultūra galėtų sustabdyti vietinių kultūrų introspekciją, užkeltų jas ant platesnio europinio pjedestalo ir laiduotų, kad jos nebus ištrauktos į visuotinį liūną ir nepraras savo identiteto [15, p. 42].

Tariamasis kultūrinis įvairovės įtvirtinimas ES teisinėje bazėje, kuri kuriama, kad remtų kultūrinį tapatumą, yra tikrovėje įgyvendinamas paradoksas. Tai vykdoma neatsižvelgiant į faktą, kad kultūros horizontai yra daug platesni už teisės. Kultūra aiškiai peržengia ES teisinės jurisdikcijos sampratos ribas ir neapsiriboja tik vienos visuomenės kultūra. Kultūros vertingumas prasismelkia į gamtą, civilizaciją ir, nors kultūra ir civilizacija gali būti suvokiamos sinonimiškai, kultūra neapsiriboja vien žmogaus veikla.

Taigi apibendrinant kultūros sampratos ir ES teisės teorinių sąsajų paieškas galima išskirti dvi skirtingas nuomones:

- pirmajai nepriimtina, kad ES teisinėje bazėje kultūros formos būtų išskaidytos ir joms suteikiama pirmenybė, nes intuityviai centralizuotas ir nepa-

geidaujamas selektyvumas neleidžia suvokti įvairialypės kultūros prigimties.

- antroji teigia, kad jei ES teisinėje bazėje būtų bandoma nustatyti bendrai apibrėžtus kultūros reikalavimus, būsimoji Europa dėl tokių diskriminuojamųjų veiksmų būtų labai nuskurdusi kultūriškai.

2. AUTOPOEZĖS TEORIJA IR KULTŪRA

Kultūros ir ES teisės sąsajų paiešką bandoma atskleisti remiantis Niklaso Luhmano autopoezės teorija, kuri pateikia sisteminį požiūrį teisėje [17; 18]. N. Luhmanas pirmas teisinei analizei pritaikė autopoezės teoriją, kuri kilo ne iš sociologijos ar socialinės teorijos, o iš biologijos [19; 20]. Savo darbuose N. Luhmanas rėmėsi čiliečių epistemologų Umberto Maturana'os ir Francisco Varela'os tyrimų išvadomis. Šie mokslininkai biologines sistemas vertino kaip visumą, kurioje elementai atkuriami iš savo pačių elementų savigeneracijos būdu [4]. Ši visuma tampa autonomiška ir atskirta nuo savo aplinkos. Autopoezinė sistema yra suvokiama kaip save atgaminanti, save reguliuojanti, save referuojanti visuma, veikianti uždaroje erdvėje [21, p. 47]. N. Luhmanas atskyrė autopoezę nuo jos biologinės kilmės ir pritaikė ją socialinėms sistemoms. Jis apibrėžė socialines sistemas kaip reikšmių sistemas. Jų esmė yra komunikacija. Laštelių sąveiką organizme N. Luhmanas pakeitė autonominių sistemų komunikacijomis socialinėje srityje.

Pagal autopoezės teoriją teisės sistemos elementai sudaromi vieni iš kitų save referuojančiuose cikluose ir visi kartu įsilieja į save referuojantį didįjį ciklą; taigi autopoezinei sistemai būdingas priklausymas nuo savęs ir savivalda. Į teisinės komunikacijos sritį patekę išorės elementai įstatymais keičiami taip, kad būtų atpažįstami kaip teisinės komunikacijos elementai.

Straiptnyje keliamas teorinis klausimas, kaip Europos Bendrijos teisė atlieka arba bando atlikti šią operaciją kultūros srityje. Taigi šiuo atveju atsiranda galimybė kultūrą ES teisėje nagrinėti pagal sistemas ir išsamiau paaiškinti ES teisės ir kultūros santykį tais atvejais, kai ES teisėje kultūrą bandoma apibrėžti juridiškai. Nagrinėjamai temai ši teorija naudinga dviem požiūriais: sistemų autonomiškumo analize ir jų sąveika – tai gali suteikti daugiau aiškumo dėl ES teisės ir kultūros santykio. Iš esmės autopoezė, kaip teisinė teorija, leidžia nuodugniau panagrinėti, kaip veikia teisinė sistema ir kokie yra jos santykiai su kitomis socialinėmis sistemomis, tarp jų ir kultūra. Autopoezės teorija leidžia išskirti svarbius klausimus: kodėl ES teisinė sistema gina ir saugo tradicinę hegemoniją, įtvirtina galingas teisinio pozityvizmo formas ir kaip kultūra „kelia grėsmę“ tokiam režimui.

Kultūros „grėsmė“ pasireiškia tuo, kad ji yra visa apimanti, supa tradicinę hegemonišką sritį ir daro įtaką teisei iš vidaus ir iš išorės, o būdama visur prasismelkia ir į įstatymus. Šio teiginio teisingumą patikrinsime analizuodami ES teisės ir kultūros santykį autopoezės teorijos plotmėje.

Pagal nagrinėjamą teoriją teisės ir kultūros sistemos turi būti atviros pažinti, kas yra būtina jų pusiausvyros, platesnės visuomenės požiūriu sąlyga. *ES teisės sistemoje egzistuos tik tokios reikšmės kultūra, kokią jai suteiks ES sistema. Tai viena iš pagrindinių autopoėzės prielaidų.* Taigi ES teisės autopoetinio savipagrįstumo laipsnis priklausys nuo to, kaip toji sistema gebės kurti savo elementus ir atpažinti juos save referuojančiame cikle. Šis klausimas gvildenamas dviem požiūriais. Pirmu atveju darytina prielaida, kad kultūra kelia grėsmę šiam ciklui, nes ES teisė yra tik viena pačios kultūros hiperciklo dalis, sraigtelis dideliame kultūros rate. Problema, su kuria susiduria ES teisė, yra ta, kad sąveikaudama su kultūra teisė gali būti priversta priimti ir siųsti ne teisinius signalus, kuriais ji nepasirengusi komunkuoti, ir tai gali trukdyti jos reglamentinėms funkcijoms ir teisiniam nepriklausomumui. Antru atveju darytina prielaida, kad kultūra vis dėlto priklauso ES teisės sričiai. Šiuo atveju, tyrinėjant dabartinę ES teisės ir kultūros santykį, ES teisė vargiai gali transformuoti kultūrą tokiais būdais, kurie leistų ją konvertuoti į ES kultūros srities teisinę komunikacinę sistemą.

Išnagrinėjus abi pateiktas prielaidas galima teigti, kad ES teisė negali veikti autonomiškai, nes ją formuoja kultūra savo socialinėje aplinkoje. Taigi, be jokios abejonės, kultūra turės įtakos teisinės komunikacijos turiniui, tačiau kyla klausimas, ar kultūra gali pakeisti ir savaip apibrėžti teisinę komunikaciją. Jei atsakymas į šį klausimą yra „taip“, tai ES teisė nėra autopoetinė sistema, nes tokiu atveju ji nėra uždara. Tačiau jeigu ji yra paprasčiausiai kognityviai atvira, tai nekelia grėsmės jos autopoetiniam pobūdžiui. Tuomet ES teisė atkuria kultūrinis tikslus ir išlaiko savo autopoetinę kompetenciją.

Bet koks bandymas apibrėžti kultūrą ES teisinėje bazėje rodo imperatyvumo, kuris yra neišvengiamas esant formaliam režimui, apraiškas, bet kultūrą kol kas sunku įsprausti į ES teisės rėmus vien dėl to, kad jos daugiadimensiškumas prieštarauja tokiam formaliam redukcionizmui.

Tačiau jeigu teisė būtų vienas iš kultūros elementų kaip autopoetinės sistemos hiperciklo dalis, tai, viena vertus, ES teisės autopoėzės savybės sisteminiu požiūriu gali tapti mažai reikšmingos; kita vertus, gali būti keliamas klausimas, ar kultūrą įmanoma autopoetiškai apriboti teisiniu režimu, kai kultūros apibrėžimo parametrai yra tokie platūs ir viską apimantys? Ši filosofinė problema vis dar neturi aiškaus atsakymo.

3. KULTŪRA IR ES TEISĖ

Kol nebuvo parengta kultūros klausimams skirta EBS sutarties sąlyga (151 str.), buvo galima kritikuoti ES požiūrį į kultūrą. Iki šio straipsnio atsiradimo Europos kultūros tapatumas buvo visiškai neaiški idėja. Dėl kultūros srities teisinio reguliavimo sąstingio galima kaltinti Romos sutartį, kurioje kultūrai buvo skirta ypač mažai vietos. Akivaizdu, kad kultūros ir ES teisės sąsajos ekonominiu EB plėtros etapu nebuvo prioritetingos. Netgi EBS 30 straipsnyje nacionalinių vertybių suvaržymą dėl laisvo prekių judėjimo [22] galima paaiškinti

tu, kad tarptautinėje rinkoje buvo siekiama ekonominių tikslų, o kultūra paliekama nuošalyje. Vienaip ar kitaip fragmentiškas kultūros klausimų įtraukimas į EBS sutartį, kaip antai nacionalinių vertybių judėjimo apribojimas, netiesiogiai rodo per mažą dėmesį kultūros klausimams ankstyvojoje ES teisės istorijoje.

Pirmas ženklas, rodantis tikrąjį susirūpinimą kultūra, – 1969 metai. Hagoje EB valstybių viršūnių susitikime buvo pripažintas poreikis saugoti Europą kaip išskirtinę plėtros, kultūros ir pažangos vietą. Neatsižvelgdamos į tai ES institucijos liko apatiškos tol, kol 1977 m. Europos Komisija neišleido dokumento, vadinamo „Bendrijos veiksmai kultūros sektoriuje“, ir tik 1987 m. buvo parengtas dokumentas „Kultūros palaikymas Europos bendrijoje“ [23]. Kultūros vardas ES teisėje dar keletą kartų buvo paminėtas 1990 m. pradžioje. Tačiau toks fragmentiškas EB požiūris į kultūrą liko iki 1992 m., kai buvo pasirašyta Maastrichto sutartis, kuri modifikavo EEB sutartį. Šioje sutartyje veiksmų apimtis kultūros srityje išsiplėtė. EBS sutarties 3(q) straipsnis teigia, kad nuo šiol Bendrija savo veiklą nukreips į švietimo, mokymo kokybę ir valstybių narių kultūros klestėjimą. Tai, kad straipsnyje vardijami švietimas, mokymas ir kultūra, rodo, jog dviejų pirmųjų terminų neaprepia paskutinis; ši situacija buvo priešistorė neišvengiamų ES teisės problemų bandant apibrėžti terminą „kultūra (kultūros)“ ES teisinėje bazėje. Šių terminų atskyrimas iš anksto lėmė tai, kad įstatymų projektuose kultūros sąvokos buvo skirtingai interpretuojamos reguliuojant įvairias kultūros formas. Kita šios sutarties nuoroda į kultūrą – EBS sutarties 87 straipsnis, kuriame leidžiama teikti paramą, skirtą kultūrai remti ir paveldui išsaugoti. Vėl teigiama, kad paveldo išsaugojimas nurodomas atskirai nuo kultūros, kurios apibrėžimas galėtų jį apimti. Taigi išliko nereikalinga tautologija, kai žodis „kultūra“ yra vieno kurio nors kultūros elemento, lyg jie būtų atskiri dalykai, antonimas. Dėl tokio požiūrio neišvengiamai kyla klausimas, kas šiuose dokumentuose įtraukiama į plačią sąvoką „kultūra“, o kas ne.

Kaip jau minėta anksčiau, pagrindinė ES teisės nuostata kultūros srityje įtvirtinta EBS sutarties 151 straipsnyje. Norėusi panagrinėti šiame straipsnyje skelbiamas kai kurias nuostatas. 151 straipsnio 1 dalyje raginama įvertinti tai, kad ES yra ir bendri, ir individualūs valstybių narių kultūros interesai. Homogeniškumas, kurio siekiama, nėra suvienodintas ir negyvas ES panašumas, jis yra turtingas detalių, daugiaspalvis europietiškas paveikslas.

Antroje straipsnio dalyje nurodomi EB veiksmai dėl kultūrinės veiklos, kurią reikia skatinti valstybėms narėms bendradarbiaujant. Antros dalies tekstas audiovizualinės srities kompetenciją išspraudžia į meno ir literatūros kūrinių rėmus, užuot leidęs EB skverbtis į patį audiovizualinį sektorių.

151 straipsnio 3 dalis yra į išorę nukreipta sąlyga, skatinanti EB ir valstybių narių bendradarbiavimą (tikėtina atskirai ir kartu) bei bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis ir kompetentingomis tarptautinėmis organizacijomis. Iš kompetentingų organizacijų išskiriama Europos Taryba. Tai nestebina, nes Europos Taryba

(ET) susijusi tiek su kultūros, tiek su mokesčių, pramonės, regioninių ir struktūrinių fondų ir kt. klausimais, ir yra Europos institucija, kuri savo veikloje įgyvendina apibrėžtus ir neapibrėžtus kultūrinus uždavinius. Pabrėžtina, kad ET sprendimai kultūros srityje turi būti priimti visais balsais, o ne balsų dauguma. 151 straipsnio 4 dalis yra svarbi, bet sunkiai interpretuojama sąlyga. Ji numato, kad Bendrija, veikdama pagal kitas šios sutarties sąlygas, turi atsižvelgti į visus kultūros bruožus, taip pat pabrėžiama, kad taikomos priemonės turi gerbti ir skatinti kultūros įvairovę. Čia kviečiama, kad būtų maksimaliai išnaudojamas subsidiarumo principas. 151 straipsnio 5 dalis iš esmės yra procedūrinė priemonė. Ji iš dalies apima ET konsultacijas su Regionų komitetu, kad skatinamųjų priemonių tikslai būtų tikrai pasiekti. ET gali priimti skatinamąsias priemones atmesdama valstybių narių įstatymų ir reglamentų darną. Ar nedarytina iš to išvada, kad ES kultūros srityje taiko tik finansinį skatinimą? Iš 151 straipsnio 4 ir 5 dalių taip pat darytina prielaida, kad pagal subsidiarumo principą bus skatinama kultūrinė veikla vietos lygiu ir optimaliai išnaudojamas Regionų komiteto darbas. Šiam Komitetui perduodami įvairių valstybių narių regionų bendradarbiavimo ir kultūrinių mainų klausimai. Tai iš dalies mažina baimę dėl to, kad kultūrinė vienovė lieka už ES teisės kultūros srityje programos ribų. Be ES teisinės bazės tyrimų, straipsnyje ieškosime ES ir kultūros sąsajų pasitelkę keletą Teisingumo Teismo nagrinėtų bylų, susijusių su trimis tradicinėmis ES laisvėmis: prekių, asmenų ir paslaugų judėjimu.

Kalbant apie *prekių judėjimo* laisvę trumpai aptarsime bylą 60 & 61/84, *Cinetheque / Federation Nationale des Cinemas Francais* (1984) [24]. Byloje nagrinėjami Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutarties 34, 36 ir 59 straipsniai [25] (EBS sutarties 28, 30, 49 str.) ir jais remiantis teigiama, kad kultūros tikslais galima pateisinti kai kuriuos laisvo prekių judėjimo apribojimus tuo atveju, jei apribojimai vienodai taikomi vietos ir importuotiems produktams ir jei tie produktai atitinka siekiamą kultūros tikslą, leidžia pasiekti tą tikslą tokiomis priemonėmis, kurios mažiausiai varžo prekybą EB viduje. Iš šio precedento matyti, kad bent jau judančio vaizduojamojo meno apsaugą galima įtraukti į *Cassis de Dijon* [26] precedento privalomų reikalavimų sąrašą.

Laisvo asmenų judėjimo kontekste pateikiama 1989 m. byla *Groener / Minister for Education* [27], kurioje aiškintas Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutarties 48 straipsnis [25] (EBS sutarties 39 str.). Straipsnyje teigiama: „Ne vėliau kaip iki pereinamojo laikotarpio pabaigos EB laiduojama darbuotojų laisvė judėti“. Byloje buvo teigiama, kad EEB sutartis nedraudžia reglamentuoti tam tikrų nuostatų valstybės narės kalbai apsaugoti ir jos kultūrai remti, jei ta kalba yra nacionalinė ir pirmoji valstybinė kalba. Tačiau byloje taip pat pabrėžta, kad tokios politikos įgyvendinimas neturi varžyti pagrindinių laisvių, tokių kaip laisvas darbuotojų judėjimas. Taigi tokios politikos įgyvendinimo priemonių keliami reikalavimai negali prieštarauti bendram sie-

kiamam tikslui ir sukelti kitų valstybių narių piliečių diskriminavimo.

Dėl Paslaugų teikimo 1991 m. byloje *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda/Commissariaat Voor De Media* [28] buvo teigiama, kad kultūros politika iš tiesų gali tapti svarbiausiu bendroju interesu, susijusiu su reikalavimu, pateisinančiu teisės teikti paslaugas apribojimus. Byloje, kurioje aiškintas EEB 59 straipsnis [25] (EBS sutarties 49 str.), buvo nuspręsta, kad paslaugų apribojimas galima taikyti siekiant apsaugoti vartotojus (klausojuos) nuo per didelio kiekio arba netinkamai pateikiamos reklamos radijo ar televizijos laidų metu arba kultūros politikos tikslu – išlaikyti transliuojamos programos kokybės lygį.

Byla *Commission / Italy* [29] taip pat susijusi su paslaugų teikimu, joje aiškinami EEB 59, 60 straipsniai (EBS sutarties 49, 50 str.), 60 straipsnyje teigiama: „Paslaugą teikiantis asmuo, kad galėtų ją teikti, gali laikinai savo veikla verstis toje šalyje, kur paslauga teikiama, tomis pačiomis sąlygomis, kurias toji šalis taiko savo nacionaliniams subjektams“ [25]. Byloje teismas nusprendė, kad bendras vartotojų apsaugos interesas ir nacionalinio istorinio ir meninio paveldo apsauga gali būti pagrindinė priežastis, pateisinti teisės teikti paslaugas apribojimą. Taigi paslaugų apribojimus galima taikyti siekiant apsaugoti turistus nuo netinkamai teikiamos informacijos arba kultūros politikos tikslu – išlaikyti gido teikiamos informacijos apie nacionalinio istorinio ir meninio paveldo kokybės lygį.

Byloje *Commission / France* [30] taip pat aiškinami EEB 59, 60 straipsniai [25] (EBS sutarties 49, 50 str.). Joje pasakyta, kad bendras interesas turėti galimybę susipažinti su istorinėmis vietomis ir objektais bei visa įmanoma žinių apie meninį kultūrinį paveldą sklaida taip pat gali būti pagrindinė priežastis, pateisinti teisės teikti paslaugas apribojimą.

Nepaisant to, kad Teisingumo Teismas nagrinėjo nemaža bylų, susijusių su kultūros klausimais, vis dėlto jis kol kas nuodugniai neišnagrinėjo, kokią poveikį kultūros politika turi konkurencijos įstatymui ir kitoms svarbioms ES teisės sritims. Kad ir neaiškiai, Teisingumo Teismas savo nomenklatūroje pripažįsta kultūros politikos sąvoką ir kad kultūra yra svarbus valstybių narių reikalas. Neginčijamas faktas yra tas, kad žvelgiant į ateitį kultūros klausimai skverbsis į daugumą ES veiklos matmenų ir skatins tolesnį su tuo susijusį bylinėjimąsi, o tokia teisminė praktika galiausiai nustatys aiškias taisykles, kurios galios visur, kur kultūros politika bus aktuali.

Tačiau kol kas kultūros klausimais galiojančių ES įstatymų nedaug. Tai, kad nėra aiškios ES kultūros politikos, kuria būtų galima vadovautis priimant sprendimus, išskyrus keletą nuorodų į Teisingumo Teismo precedentų teisę, nepadeda Teismui nagrinėti bylų. Ši spraga nepadedą suartėti kultūrai ir ES teisei, o EBS sutarties 151 straipsnis nėra toks tvirtas tolesnio darbo pagrindas, nors straipsnis yra ateities viziją turintis *lex lata*⁵.

⁵ *lex lata* – įstatymas toks, koks yra.

R. Lane'as teigia, kad 151 straipsnio „negalima pavadinti geriausiu konstruktoriaus braižytojo kūrinio dėl to, kad šis kūrinys akivaizdžiai nėra teisinis, o valstybių narių bendras kultūrinis paveldas yra santykiškai amorfiskas. Vietoje ES teisės ir kultūros santykių, kuriems kelią pastojo kultūros ir teisių sąsajos nebuvimas, raidos dabar yra tik kultūros suvokimo teisminė *tema*, o tokio pagrindo neužtenka, kad būtų galima rasti būdą, kaip toliau plėtoti sritį, neturinčią esminio teisinio pagrindimo“ [31]. R. Lane'as buvo vienas iš keleto, o gal ir vienintelis, kuris apsisėjo ties kultūros ir ES teisės vertinimu, gilinosi į kultūros apibrėžtį arba jos prigimtį. Neteko girdėti ir autoritetingų pareiškimų, kad kultūra gali arba negali būti teisminė arba būti paversta teismine. Matyt, tai paaiškinama tuo, kad kultūros apibrėžties užduotis yra labai sunki, o teisėjai tik neseniai susipažino su kultūros vertinimu.

Vis dėlto į ES kultūros plėtros sunkumus reiktų žvelgti palankiai. Europos Bendrijoje kultūros klausimai retai, bet kartkartėmis iškildavo. Dažniausiai tada, kai būdavo varžomas laisvas prekių judėjimas siekiant apsaugoti nacionalines vertybes, turinčias meninę, istorinę arba archeologinę vertę. Reglamentas 3911/92 [32] „Dėl kultūros prekių eksporto“ ir Direktyva 93/7 [33] „Dėl nelegaliai eksportuotų kultūros prekių ir objektų grąžinimo“ parodė, kad kultūra yra EB rūpestis. EBS sutarties XII antraštinėje dalyje reglamentavus kultūros sritį reikia tikėtis, kad kultūros sąvoka bus apibrėžta, jai bus skiriama daugiau dėmesio ir kad bus sukurti kultūros plėtros svertai.

IŠVADOS

➤ ES teisinėje erdvėje egzistuoja įvairios, kartais sunkiai tarpusavyje derančios kultūros sąvokos. Kultūros politikos problema ta, kad nėra šių sąvokų suderinamumo studijos. Bendroje ES perspektyvoje klasikinė kultūros samprata kinta į populiariąją kultūrą reikšdamasi postmodernistinėje epochoje, yra eklektinės prigimties. Siekiant kultūros sampratą įtvirtinti ES teisinėje bazėje, būtina įvardyti šio reiškimo teigiamus ir neigiamus bruožus.

➤ Išnagrinėtas autopoetinis modelis rodo, kad kultūra turi santykinį neliečiamumą prieš teises priemones. Kultūros apibrėžimo parametrai yra tokie neapibrėžti, kad kol kas jos neįmanoma autopoetiškai apriboti teisiniu režimu. Kultūrą reikėtų vertinti subtiliau nei žmogaus teisių ar pilietybės klausimus, kurie yra teisiniai reiškiniai, turėję aiškius precedentes, ir kuriais galėjo remtis ES teisė. Kultūra ES teisėje yra elastinga, tai turėtų suteikti pranašumą politizavimo prasme, tačiau išskyrus tuos atvejus, kai įstatymuose reikia įrėminti tokius klausimus, kurie akivaizdžiai nėra kultūros objektas, bet kurie dėl vienos ar kitos teisinės priežasties laikomi kultūriniais ir jiems suteikiamas subjektyvus politinio sprendimo atspalvis.

➤ Šiuolaikinėje ES teisėje nėra tiksliai ir aiškiai kultūros politikos. Tai sunkina valdyti šią sritį teismineis priemonėmis; kultūros tikslai yra migloti ir bendri,

todėl sunku įvertinti kultūrai taikomų ES teisių priemonių veiksmingumą.

➤ Populiarioji kultūros politika formuojasi iš ES kultūros teisinio reguliavimo faktų, tačiau įvairių kultūros sričių teisinis reglamentavimas ES teisėje fragmentiškas ir neturi bendros sistemos. Norint suformuoti nuoseklią kultūros politiką reikia imtis priemonių, kad atskiri teisiniai kultūros bruožai būtų sujungti į bendrą kultūros teisinio reguliavimo sistemą. Kultūros politika turėtų būti ne numanoma ir pasyvi, o aktyvi ir aiškiai suformuluota ES teisinėje bazėje.

➤ Dabartinė kultūros politika turėtų tiksliai nustatyti kultūros srities teisinio reglamentavimo kryptį. Šiuo metu yra tik tokios politikos užuomazgos, nėra jokių akivaizdžių lojalumo ženklų, jokių konstruktyvios atrankos kryptų ir jokių conceptualių parametrų, kurie nustatytų jos veikimo ribas. Tokią padėtį reikia taisyti aktyvia ES institucijų veikla, kad būtų galima apibrėžti ES kultūros tikslus teisinėje arenoje.

LITERATŪRA

1. **Konsoliduota** Europos Sąjungos sutartis (Europos Sąjungos valstybės narės|Sutartis|12002M|12002M|2004 12 24 // Valstybės žinios. 2004. Nr. 2-2.
2. **Vitkus G.** Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. – Vilnius: Eugrimas, 2002.
3. **Neuwahl N., Rosas A.** (eds) The European Union and Human Rights (Ross M. Cultural Protection: a Matter of Union Citizenship or Human Rights?) – The Hague: Kluwer, 1995.
4. http://en.wikipedia.org/wiki/Niklas_Luhmann. Žiūrėta: 2005- 11-3
5. **Greenburg C.** Art and Culture: Critical Essays. – Boston: Beacon Press, 1989. No. 32. P. 3
6. **Kearns P.** The Legal Concept of An . – Oxford: Hart Publishing, 1998. Nr.185. P. 92
7. **Jameson F.** Postmodernism. – London: Verso, 1991.
8. **De Burca G., Scott J.** (eds) Constitutional Change in the EU: from Uniformity to Flexibility (Weatherill S. Finding Space for Closer Cooperation in the Field of Culture) – Oxford: Hart Publishing, 2000. No. 247. P. 57.
9. **Vaitkevičiūtė V.** Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Žodynas, 2001.
10. The Chambers Dictionary. – Edinburgh: W & R Chambers Limited, 1995.
11. **Eliot T. S.** Notes Towards the Definition of Culture – London: Faber & Faber Limited, 1983. P. 23.
12. **Robbins B.** No Escape. – London: Review of Books, 2001. P. 34.
13. **Mulhern F.** Culture/Metaculture. – London: Routledge, 2000. P. 35.
14. **Kuper A.** Culture: the Anthropologist's Account. – New York: New York University Press, 2000. P. 33.
15. **Tusa J.** Art Matters: Reflecting on Culture. – London: Methuen, 2003. P. 36 – 37, 42.
16. **Pietrse J.** Fictions of Europe. Race and Class. – London. 2002. Nr. 32. P. 3.
17. **Luhmann N.** Autopoiesis, Handlung und kommunikative Verständigung. Zeitschrift für Soziologie. 1982. Nr. 11. P. 366 – 379.
18. **Rottleuthner H.** A Purified Sociology of Law: Niklas Luhmann on the Autonomy of the Legal System. Law and Society Review. 1989. No. 23. P. 779.

19. **Теоритическая** социология антология под редакцией Баньковской С. П. – Москва. 2002. С. 318–352.
20. **Рицер Дж.** Современные социологические теории. Пятое издание. – Санкт-Петербург. 2002. С. 218–235.
21. **Sidrys I.** Niklaso Luhmano autopoezės teorijos pritaikymas teisės sistemai. – Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2001. Nr. 3, 4. P. 44–56 // Prieiga per internetą: http://www.ku.lt/smf/sociologija/zurnalas/2001_nr.3-4.pdf. Žiūrėta: 2005-10-26.
22. **Vitkus G.** Europos Sąjunga. Steigimo dokumentai ir sutartis dėl Konstitucijos Europai. – Vilnius: Eugrimas, 2005.
23. **Kaufmann T., Raunig G.** Anticipating European Cultural Policies // Prieiga per internetą: <http://www.eipcp.net/policies/text/part1.htm>. Žiūrėta: 2005-10-23.
24. **Cases 60 & 61/84, Cinetheque / Federation Nationale des Cinemas Francais** [1985] ECR 2605. // Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61984J0060&lg=en. Žiūrėta: 2005-10-23.
25. **Europos** Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis ([Sutartis|11957E|11957E|1957 03 25| |]) // Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/lt/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc>. Žiūrėta: 2005-10-23
26. **Case 120/78, Cassis de Dijon** [1979] ECR 649. // Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=49308&Condition2>. Žiūrėta: 2005-10-22.
27. **Case 379/87, Groener / Minister for Education** [1989] ECR 3967. // Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61987J0379. Žiūrėta: 2005-10-22.
28. **Case C-288/89, Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda/Commissariaat Voor De Media**[1991] ECR 1-4007 // Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61989J0288. Žiūrėta: 2005-10-23.
29. **Case C-180/89, Commission v Italy** [1991] ECRI-709 // Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61989J0180. Žiūrėta: 2005-10-20.
30. **Case C-154/89, Commission v France** [1991] ECR 1-659 // Prieiga per internetą: http://www.jura.uni-augsburg.de/prof/moellers/materialien/materialdateien/050_eugh_entscheidungen/eugh_1989_154_fremdenfuehrer_en/. Žiūrėta: 2006-05-30.
31. **Lane R.** New Community Competences under the Maastricht Treaty. *Common Market Law Review*. 1993. Nr. 30/939.
32. **Council** Regulation (EEC) No 3911/92 of 9 December 1992 on the export of cultural goods // Prieiga per internetą: <http://exchanges.state.gov/culprop/eu3911.html>. Žiūrėta 2006-05-30.
33. **Tarybos** direktyva 93/7 1993 03 15. // Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/Notice.do?mode=dbl&lang=lt&lng1=lt&lng2=cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,sk,sl,sv,&val=294474:cs&page=1&hwords=3K~93%207~>. Žiūrėta: 2005-10-11.

THE CULTURE AND THE EUROPEAN UNION LAW: IN SEARCH OF ORRELATION

Audronė Dziegoraitienė*
Mykolas Romeris University

Summary

The correlation of the EU law and the culture are analysed in the article. The miscellaneous nature of the analysed subject-matter demonstrates the complexity of combining hardly compatible elements, namely, the culture and law, into a juridical structure, the latter lacking not only a clear centre but also a specific plan to establish the interrelation between the subjects.

The *aim* of the paper is to investigate the correlation of the culture and the EU law under theoretical and practical aspects. To achieve the aim, the following *objectives* were raised : a) to introduce the perspective of the culture and the EU law by revealing dominating problems and tendencies; b) to present the relation between the EU law and culture in the background of N. Luhmann's theory of autopoiesis; c) to review the scope of the culture as regulated in the Consolidated Version Of the Treaty On the European Union together with the judicial practice as a whole.

Observations on the nature of modern culture, as seen in the context of the EU legal and political goals, are presented in the introductory part. In the first part of the article, the analysis of the culture concept as a multidimensional element is given; in the second part, a short review of the EU law and culture under the autopoiesis or organized systems' theory, which particularly suits the purpose of revealing the analysis of coherence search, is presented. This theory enabled to analyse the culture in the European Union law in the context of systems, and to clarify the relationship of the EU law and the culture in the cases when there is a try to judicially define the system and the concept of culture in the EU law. In the third part, more consideration is given to the analysis of the EU legal base. Initially, the European Community underlined the priority of economic development, thus, there was no wonder that the question of culture was ignored. However, in the course of Community development, the significance of culture was growing until it became a new matter of interest of the EU in Maastricht. Consequently, the commentary on Article 151 of the Consolidated Version Of the Treaty On the European Union is distinguished in the paper. Alongside, cases pertinent to the presented theme are selected. In conclusion, the findings and the evaluation of the EU law and the culture interrelation are presented by taking into consideration the goals of law and the synthesis of law practices and culture.

Keywords: culture, postmodernism, concept of autopoiesis, cultural identity, cultural selectivity.

---

* Doctoral Candidate of Department of Administrative Law and Procedure of Law Faculty of Mykolas Romeris University.